

Основні новели Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»

19 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (далі - Закон). Прийняття Закону спричинено наявністю гострої потреби визначення на законодавчому рівні заходів протидії такому явищу, як булінг, встановленню відповідальності за булінг, а також забезпеченню права здобувачів освіти на безпечне освітнє середовище. Закон передбачає внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) та до Закону України «Про освіту». Нижче подається виклад цих законодавчих новел.

1. КУпАП доповнено статтею 173⁴, у якій вперше дається законодавче визначення булінгу. Згідно цієї статті булінг (цькування) - це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій (наприклад, мобільних телефонів - автор), що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого. Важливо наголосити на тому, що це правопорушення може вчинятися не тільки шляхом дії, а й шляхом бездіяльності.

Законом встановлено, що типовими ознаками булінгу є наступні:

- систематичність (повторюваність) діяння;
 - наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);
 - дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого.
- При цьому слід зазначити, що жертві булінгу психічна шкода завдається завжди, а заподіяння фізичної шкоди має місце тільки у тому разі, якщо особа була піддана фізичному насильству.
2. Вчинення цього адміністративного правопорушення тягне за собою накладення на суб'єкта адміністративного проступку штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин.
4. Закон встановлює також кваліфікуючу ознаку булінгу: вчинення діяння групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення (тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин).
5. Оскільки адміністративна відповідальність за скоєння булінгу як і за скоєння будь – якого іншого адміністративного проступку настає з 16 років, то за вчинення діяння малолітніми особами і неповнолітніми особами у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років, передбаченого статтею 173⁴ КУпАП, адміністративна відповідальність покладається на батьків або осіб, що їх замінюють.
6. Законодавчі новели передбачають також притягнення до відповідальності керівника освітнього закладу за неповідомлення ним уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу. Така бездіяльність керівника тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку.
7. Закон визначає, що справи про булінг підвідомчі судам. Уповноваженими на складання протоколів про вчинення булінгу Закон визначає уповноважених посадових осіб органів внутрішніх справ.
8. На засновника закладу освіти покладається обов'язок стосовно: здійснення контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти; розгляду скарг про відмову у реагуванні на випадки булінгу (цькування) за заявами здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та прийняття рішення за результатами розгляду таких скарг; сприяння створенню безпечного освітнього середовища в закладі освіти та вжиття заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг (цькування), стали його свідками або постраждали від булінгу.
9. У зв'язку з прийняттям Закону додаткові обов'язки покладаються і на керівника освітнього закладу:
- забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування), у тому числі:
 - з урахуванням пропозицій територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді розробляє, затверджує та оприлюднює план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;
 - розглядає заяви про випадки булінгу (цькування) здобувачів освіти, їхніх батьків, законних представників, інших осіб та видає рішення про проведення розслідування; скликає засідання комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) для прийняття рішення за результатами проведеного розслідування та вживає відповідних заходів реагування;
 - забезпечує виконання заходів для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які вчинили булінг, стали його свідками або постраждали від булінгу (цькування);
 - повідомляє уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України та службі у справах дітей про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти.

10. Законом передбачено з метою підвищення прозорості та інформаційної відкритості закладу освіти забезпечення на його веб – сайті відкритого доступу до наступної інформації:

- правила поведінки здобувача освіти в закладі освіти;
- план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладі освіти;
- порядок подання та розгляду (з дотриманням конфіденційності) заяв про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти;
- порядок реагування на доведені випадки булінгу (цькування) в закладі освіти та відповідальність осіб, причетних до булінгу (цькування).

11. Закон розширює коло прав здобувачів освіти. Новими правами здобувачів освіти стали наступні: захист під час освітнього процесу від булінгу (цькування) та право на отримання соціальних та психолого-педагогічних послуг як особа, яка постраждала від булінгу (цькування), стала його свідком або вчинила булінг (цькування). Разом з тим Закон покладає і новий обов'язок на здобувачів освіти: повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком яких вони були особисто або про які отримали достовірну інформацію від інших осіб.

12. Законом передбачено також розширення кола прав та обов'язків педагогічних працівників. До кола прав додано право на захист під час освітнього процесу від будь-яких форм насильства та експлуатації, у тому числі булінгу (цькування), дискримінації за будь-якою ознакою, від пропаганди та агітації, що завдають шкоди здоров'ю. Новим обов'язком педагогічних працівників став обов'язок повідомляти керівництво закладу освіти про факти булінгу (цькування) стосовно здобувачів освіти, педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, інших осіб, які залучаються до освітнього процесу, свідком якого вони були особисто або інформацію про які отримали від інших осіб, вживати невідкладних заходів для припинення булінгу (цькування).

13. Оскільки батьки здобувачів освіти теж є учасниками освітнього процесу, Законом передбачено розширення кола їх прав та обов'язків. До числа прав батьків здобувачів освіти додано наступні: отримувати інформацію про надання соціальних та психолого-педагогічних послуг особам, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування); подавати керівництву або засновнику закладу освіти заяву про випадки булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу; вимагати повного та неупередженого розслідування випадків булінгу (цькування) стосовно дитини або будь-якого іншого учасника освітнього процесу. Новими обов'язками батьків здобувачів освіти стали наступні: сприяти керівництву закладу освіти у проведенні розслідування щодо випадків булінгу (цькування); виконувати рішення та рекомендації комісії з розгляду випадків булінгу (цькування) в закладі освіти.

14. Закон визначає функції МОН у питанні протидії булінгу. Так, згідно норм Закону МОН розробляє та затверджує план заходів щодо запобігання та протидії булінгу в закладах освіти, порядок реагування на випадки булінгу, порядок застосування виховних заходів, а також узагальнює та оприлюднює інформацію про випадки цькування в закладах освіти. При цьому МОН має враховувати пропозиції Міністерства охорони здоров'я, Мінсоцполітики та Мін'юсту. У свою чергу держоргани, до сфери управління яких належать заклади освіти, мають сприяти розробленню плану заходів щодо запобігання та протидії булінгу в закладах освіти.

15. Освітній омбудсмен може перевіряти заяви про випадки цькування в закладі освіти, повноту та своєчасність реагування на такі випадки з боку педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, керівництва та засновника закладу освіти. Він може аналізувати заходи для надання соціальних та психолого-педагогічних послуг здобувачам освіти, які постраждали від булінгу (цькування), стали його свідками або вчинили булінг (цькування).

16. Правом здійснення контролю стосовно боротьби з булінгом наділяється також громадськість. Ідеться про громадські об'єднання та інші організації, установчими документами яких передбачено діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з інвалідністю; професійні об'єднання педагогічних і науково – педагогічних працівників; об'єднання здобувачів освіти; батьківські комітети та органи, до яких вони делегують своїх представників. Ці організації можуть моніторити та оприлюднювати результати випадків булінгу в закладах освіти та заходів реагування на такі випадки, вжитих керівництвом закладу освіти або його засновником.

17. Закон покладає додаткові обов'язки на психологічну службу та соціально – педагогічний патронаж, який здійснюють соціальні педагоги. Ідеться про наступні обов'язки: забезпечення профілактики та запобігання цькуванню; надання консультативної допомоги батькам; надання психологічного супроводу учням чи студентам, які стали жертвами булінгу, були його свідками чи кривдниками (булерами).